

Актуальна тема номера:
“ДОКТРИНА ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА”

DOI: 10.33498/Юшп-2022-08-009

Вікторія Резнікова

докторка юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри економічного права і процесу
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Олег Заярний

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри інтелектуальної власності
та інформаційного права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ВСТУП ДО АКТУАЛЬНОЇ ТЕМИ

Цьогоріч Україна відзначає тридцять років із дня ухвалення Закону України “Про інформацію” (Закон). Цей нормативно-правовий акт вперше у незалежній Україні закріпив правові засади організації та здійснення інформаційної діяльності, визначив основні правові режими інформації, встановив законодавчі обмеження реалізації права приватних осіб на інформацію, пряму заборону зловживання цим правом в усіх сферах суспільного життя.

Таким чином Закон заклав необхідні передумови для галузевого регулювання інформаційних відносин, закріпив законодавчу основу для формування основних інститутів інформаційного права.

На перших етапах реалізації норм Закону предметом найбільшої уваги вчених-правників стала проблематика забезпечення доступу до офіційної інформації, правових режимів інформації з обмеженим доступом,

© Вікторія Резнікова, Олег Заярний, 2022

правового статусу телерадіоорганізацій та журналістів, рекламної діяльності, зловживання приватними особами правом на інформацію, правового регулювання електронного документообігу тощо.

Після ухвалення Конституції України та подальшої ратифікації Верховною Радою України конвенцій Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод, про захист фізичних осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, про доступ до офіційних документів, а також Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, інформаційне законодавство України зазнало значних змін і доповнень. Основний фокус цих змін був зосереджений на імплементацію міжнародних стандартів, пов'язаних із забезпеченням права кожному на невтручання у приватне й сімейне життя, свободу збирання, зберігання, поширення інформації, забезпечення доступу до публічної інформації, законодавче та практичне утвердження сприятливих умов для здійснення в Україні різних видів інформаційної діяльності, ефективного забезпечення інформаційної безпеки як найважливішої справи держави і всього українського народу.

З метою належного виконання міжнародних зобов'язань Верховна Рада України ухвалила низку законів, які позитивно вплинули на процеси цифрової трансформації держави й суспільства. Необхідно передусім назвати такі закони України, як “Про захист персональних даних”, “Про доступ до публічної інформації”, “Про державну підтримку розвитку індустрії програмної продукції”, “Про електронну комерцію”, “Про електронні довірчі послуги”, “Про електронні комунікації”, “Про віртуальні активи” та ін.

Кожен із цих законів закріпив необхідні умови для системної цифрової трансформації різних сфер суспільного життя, став юридичним каталізатором розвитку в нашій державі електронного урядування, індустрії програмної продукції та цифрової економіки загалом.

Існуючі тенденції у правовому регулюванні інформаційних відносин і позитивна динаміка цифрової трансформації держави й суспільства знайшли своє відображення у доктрині інформаційного права України.

В останнє десятиліття все більшу увагу вчених-правознавців привертає проблематика правового регулювання суспільних відносин у сферах електронного урядування, цифрової економіки, розроблення новітніх інформаційних технологій, надання електронних довірчих послуг, захисту персональних даних, доступу до публічної інформації, обігу великих даних, віртуальних активів, забезпечення кібербезпеки та запобігання вчиненню інформаційних правопорушень.

Як показав системний аналіз норм інформаційного законодавства України та практики їх застосування різними юрисдикційними органа-

ми, забезпечення високих показників цифрової трансформації держави та суспільства, виведення ІТ-індустрії на рівень провідної експортної галузі національної економіки стало закономірним результатом комплексного підходу у правовому регулюванні інформаційних відносин.

З переходом світу до Четвертої промислової революції, активної інтеграції новітніх інформаційних технологій, таких як блокчейн, Інтернет речей, “хмарні” обчислення, штучний інтелект у різні сфери суспільного життя, саме комплексний підхід у регулюванні інформаційних відносин здатний найповніше забезпечити баланс публічних і приватних інтересів учасників цих відносин, скорегувати дію засобів державного регулювання з договірними інструментами в інформаційній сфері. Зазначені тенденції були активно розвинені доктриною інформаційного права, насамперед у межах дисертаційних досліджень за спеціальністю 12.00.07 “Адміністративне право і процес; фінансове право, інформаційне право”. Як наслідок, широка група пропозицій і рекомендацій щодо удосконалення механізму правового регулювання цифрової трансформації різних напрямів суспільної діяльності одержали своє закріплення у нормах актів інформаційного законодавства, актах судового й адміністративного правозастосування.

З початком війни Росії проти України, активізації системних кібератак і кіберзагроз проти нашої держави й українського суспільства, вектор нових досліджень, які здійснюються у межах науки інформаційного права зазнав певних змін. Окрім впливу негативних факторів, такі зміни у напрямках досліджень проблематики інформаційного права стали реакцією вчених правників на процеси адаптації норм інформаційного законодавства України до законодавства Європейського Союзу, розвиток нових видів інформаційної діяльності, таких як ІТ-аутсорсинг, формування інформаційної екосистеми “розумних” міст, розробка Інтернету речей, захист персональних даних у сфері використання цифрових сервісів і мобільних застосунків, електронне здоров’я, цифрова освіта, функціонування супутникових мереж обміну цифровими даними, обігу великих даних, створення віртуальних активів, тощо. Розвиток правового регулювання цих та інших видів інформаційної діяльності нині обумовлює найбільш актуальні напрями досліджень у галузі інформаційного права, виступає визначальним вектором для формування нових інститутів цієї галузі.

Водночас на шляху системної цифрової трансформації різних сфер суспільного життя виникли нові завдання, вирішення яких без урахування здобутків науки інформаційного права вбачається проблематичним. Ідеться про необхідність залучення представників науки інформаційного права до процесів систематизації норм інформаційного законодавства, адаптації їх змісту до стандартів Ради Європи та Європейського Сою-

Вікторія Резнікова, Олег Заярний

зу, надання рекомендацій щодо подальшої дерегуляції інформаційної діяльності, оновлення державних стандартів, які діють в інформаційній сфері, узагальнення практики застосування інформаційного законодавства, а також забезпечення підготовки ІТ-юристів, готових до виконання складних правничих завдань. Виконання цих і багатьох інших завдань на основі доктринальних розробок представників науки інформаційного права, на нашу думку, має стати належним методологічним підґрунтям для поглиблення процесів цифрової трансформації держави та суспільства, формування сприятливого клімату для залучення іноземних інвестицій в індустрію програмної продукції, відкриттю в Україні філій транснаціональних ІТ-корпорацій, посиленню забезпеченню національної кібербезпеки та інформаційній відкритості суспільства.